

Sammanfattning

En arbetstagarorganisation har vidtagit stridsåtgärder mot en arbetsgivare i byggbranschen i förhållande till vilken organisationen inte är bunden av kollektivavtal. Interimistisk prövning av stridsåtgärdernas tillåtlighet.

ARBETSDOMSTOLENBESLUT
2006-08-30
StockholmBeslut nr 94/06
Mål nr A 132/06**KÄRANDE**

HGS Linköping Aktiebolag, 556693-6679, Vittsäter Lillåker, 590 52 NYKIL
Ombud: jur. kand. Clarence Crafoord och jur. kand. Gunnar Strömmer,
Centrum för rättvisa, Box 2215, 103 15 STOCKHOLM

SVARANDE

Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 106 32 STOCKHOLM
Ombud: advokaten Peter Kindblom, Box 7315, 103 90 STOCKHOLM, och
jur. kand. Ulf Öberg, AB Öberg & Associés, Box 2098,
103 13 STOCKHOLM

SAKEN

olovlig stridsåtgärd; nu fråga om interimistiskt förordnande

HGS Linköping Aktiebolag (bolaget) är ett företag verksamt i byggbranschen. Den bedrivna verksamheten består av bl.a. uppförande av småhus. Bolaget har för närvarande inga anställda som är medlemmar i Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads).

Bolaget är inte medlem i någon arbetsgivarorganisation och är inte bundet av kollektivavtal.

Under våren 2006 förekom kontakter mellan Byggnads avdelning 35 i Linköping och bolaget, vid vilka avdelningen krävde att bolaget skulle träffa kollektivavtal med Byggnads genom att inträda i Sveriges Byggingustrier (BI) eller teckna hängavtal. Bolaget motsatte sig detta.

Av denna anledning varslades bolaget den 8 juni 2006 om stridsåtgärder, vilka trädde i kraft den 22 juni 2006.

Bolaget har den 3 juli 2006 väckt talan vid Arbetsdomstolen mot Byggnads och yrkat att domstolen skall förklara att Byggnads stridsåtgärder är olovliga och skall hävas. Bolaget har vidare yrkat att Arbetsdomstolen genom interimistiskt beslut för tiden intill dess tvisten slutligt har avgjorts skall förklara att Byggnads är skyldigt att häva de pågående stridsåtgärderna.

Byggnads har bestritt bolagets yrkanden.

Arbetsdomstolen har den 21 augusti 2006 hållit särskilt sammanträde för behandling av bolagets yrkande om interimistiskt förordnande.

Till utveckling av sin talan i frågan om interimistiskt förordnande har parterna anfört i huvudsak följande.

Bolaget

Byggnads har vidtagit stridsåtgärder som inte är fackliga mot bolaget. Stridsåtgärderna omfattas därför inte av grundlagsskyddet i 2 kap. 17 § regeringsformen. Syftet med stridsåtgärderna är uteslutande politiskt och de står i strid med god sed på arbetsmarknaden.

Enligt 2 kap. 17 § regeringsformen får en fackförening vidta fackliga stridsåtgärder om annat inte följer av lag eller avtal. Sedan 1995 utgör Europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) svensk lag.

Det torde stå utom allt tvivel att Europakonventionen är rättsligt normerande inte endast i relationen mellan individ och stat utan också i relationen mellan enskilda rättssubjekt. Det kan inte heller råda någon tvekan om att rättigheterna i Europakonventionen åtnjuts även av juridiska personer. Av Arbetsdomstolens avgörande AD 1998 nr 17, det s.k. Kellermannmålet, framgår också att skyddet för den negativa föreningsfriheten enligt artikel 11 gäller direkt i förhållandet mellan enskilda och kan åberopas även av aktiebolag.

Enligt bolagets mening har Byggnads genom de aktuella stridsåtgärderna, som bl.a. innebär blockad mot bolaget, kränkt bolagets rätt till föreningsfrihet enligt artikel 11 i Europakonventionen. Denna artikel innefattar också ett krav på en rimlig proportion mellan vidtagna stridsåtgärder och det mål som eftersträvas med åtgärderna.

Den aktuella blockaden har som syfte att framtvinga ett avtal innefattande ett krav på bolaget att erlägga granskningsavgifter till Byggnads. Detta är också i sig en grund för att vägra att teckna kollektivavtal/hängavtal då förfarandet enligt bolagets mening strider mot den negativa föreningsfriheten enligt artikel 11. Frågan om granskningsavgifternas oförenlighet med Europakonventionen, som prövades av AD i målet 2001 nr 20, är nu föremål för prövning av Europadomstolen, som höll huvudförhandling den 20 juni 2006.

Överskottet från Byggnads granskningsverksamhet går bland annat till politisk verksamhet. Då syftet med stridsåtgärderna är att förmå bolaget att sluta ett avtal som skulle tvinga bolaget att ge indirekt ekonomiskt stöd till politisk verksamhet är stridsåtgärderna även av denna anledning olovliga.

Byggnads har påstått att nu aktuella frågställningar redan prövats rättsligt och entydigt besvarats och till stöd för denna ståndpunkt hänvisat till Europadomstolens avgöranden i de s.k. Gustafssonmålen samt Arbetsdomstolens avgöranden i Kellermannmålet och AD 2001 nr 20.

En grundläggande skillnad mellan förhållandena i Gustafsson- och Kellermannmålen å ena sidan och förhållandena i förevarande mål å andra

sidan är att förstnämnda mål avsåg arbetsplatser med fackligt anslutna, vilket inte är fallet i detta mål. Det är dock riktigt som Byggnads påstår att bolaget fram till den 22 juni 2006 hade två anställda som var medlemmar i Byggnads. Dessa slutade på egen begäran sedan de erbjudits andra arbeten närmare sin hemort och med något bättre lön. Ingen av dessa gav sitt stöd åt Byggnads krav på hängavtal. Det finns enligt bolagets mening således inte någon positiv föreningsfrihet som skulle kunna utgöra ett skyddsvärt intresse i detta fall. En ytterligare skillnad mellan förhållandena i målen är att bolaget ger förmåner som i vart fall motsvarar vad ett hängavtal skulle innebära för arbetstagarna. De vid bolaget anställda byggarbetarna har en lön om 140 kr per timme. En anpassning av lönerna till kollektivavtalsnivå skulle kunna innebära en lönesänkning för de anställda vid bolaget. Enligt bolagets mening är det felaktigt att – som Byggnads gjort – låta en jämförelse baseras på ackordslön med hänsyn till att bolaget inte bara utför nyproduktion utan även, och i lika hög grad, andra slags arbeten som reparationer och ombyggnader, samt till att prestationslön vid nybyggen enligt byggnadsavtalet endast gäller om de lokala parterna inte avtalat om annat. Även vad gäller övriga förmåner, t.ex. avseende försäkringar, är anställningsvillkoren hos bolaget lika bra eller bättre än vad som gäller enligt kollektivavtal.

Vad gäller AD 2001 nr 20 och frågan om skyldigheten för arbetsgivaren att betala granskningsavgifter strider mot reglerna om negativ föreningsfrihet i artikel 11 är, som redan nämnts, denna fråga ännu inte slutligt avgjord utan ligger för prövning i Europadomstolen där dom kan väntas under hösten 2006. Inget är således givet beträffande denna fråga förutom att svaret kommer från Europadomstolen inom kort.

En särskild fråga gäller den negativa särbehandling som bolaget utsätts för om det under åberopande av sin negativa föreningsfrihet väljer att avstå från medlemskap i BI. Om bolaget blir medlem i BI dras granskningsavgiften av medarbetarnas löner. Om bolaget däremot önskar stå utanför den organisationen är det bolaget som måste betala granskningsavgiften. Detta betyder att kravet på kollektivavtal visserligen inte innebär ett tvång för bolaget att ansluta sig till en arbetsgivarorganisation men i praktiken innebär det att bolaget tvingas betala en ordentlig straffavgift om det begagnar sig av rätten att stå utanför en sådan organisation. Detta utgör en klar kränkning av den negativa föreningsfriheten enligt artikel 11 i Europakonventionen.

Vid bedömningen av proportionaliteten av den genomförda stridsåtgärden måste vägas in dels att denna inte kan anses skydda något angeläget allmänt intresse och att den således inte står i överensstämmelse med intentionen i 2 kap. 20 § regeringsformen, som skyddar rätten att driva näring och utöva yrke, dels att åtgärden medför ekonomisk skada för bolaget, vilket i sig innebär en kränkning av äganderätten enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen.

Mot den nu angivna bakgrunden framstår det som uppenbart att målet inte rör frågor som redan prövats rättsligt och entydigt besvarats. Enligt bolagets mening är således rättsläget synnerligen osäkert när det gäller fackförbund

som, för att få till stånd ett kollektivavtal, vidtar stridsåtgärder mot ett företag som, likt bolaget, inte bara saknar fackanslutna anställda utan dessutom ger förmåner som i vart fall motsvarar kollektivavtalets.

Med hänvisning till det anförda anser sig bolaget ha visat sannolika skäl för sin talan att Byggnads blockad är otillåten och skall hävas.

Det kan befaras att Byggnads genom blockaden försvårar utövningen av bolagets rätt eller väsentligen minskar dess värde. Sammantaget är det av synnerligt vikt att bolaget kan fortsätta sin verksamhet utan de störningar som Byggnads blockad föranleder samtidigt som det inte kan sägas medföra avsevärda nackdelar för Byggnads att blockaden upphör i avvaktan på målets slutliga prövning.

Byggnads

De vidtagna stridsåtgärderna omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 17 § regeringsformen. Stridsåtgärderna står inte i strid med god sed på arbetsmarknaden. Tvärtom är det gängse förfaringssättet på svensk arbetsmarknad att fackliga stridsåtgärder vidtas mot arbetsgivare som vägrar att teckna kollektivavtal.

Artikel 11 i Europakonventionen saknar horisontell direkt effekt och kan inte åberopas i tvister mellan enskilda. Artikeln är därför inte tillämplig i förevarande fall. I det av bolaget i denna del åberopade avgörandet från Arbetsdomstolen, Kellermannmålet, har domstolen gått längre än vad som följer av Europadomstolens rättspraxis. Av denna praxis kan nämligen inte utläsas något stöd för teorin om att konventionens bestämmelser har omedelbar horisontell direkt effekt gentemot tredje man.

Om Arbetsdomstolen finner att artikel 11 har horisontell direkt effekt kan skydd för den negativa föreningsfriheten enligt denna artikel inte åberopas av bolaget, som är ett aktiebolag. Ett aktiebolag kan endast i undantagsfall åtnjuta skydd för den negativa föreningsfriheten enligt artikel 11 och en sådan situation är inte för handen i detta mål. Som anges i det i föregående stycke nämnda avgörandet från Arbetsdomstolen, där domstolen kommit till motsatt uppfattning än den nu angivna, saknas det rättsfall från Europadomstolen som klargör att artikel 11 kan åberopas av aktiebolag. Om bolaget skulle kunna åberopa skydd enligt artikel 11 är detta skydd dock starkt försvagat i förhållande till det skydd som en fysisk person åtnjuter.

I vart fall utgör den vidtagna stridsåtgärden inte något ingrepp i den negativa föreningsfriheten enligt artikel 11.

De frågor som tvisten rör har redan prövats rättsligt och entydigt besvarats. I Gustafssonmålen har Europadomstolen slagit fast att det inte strider mot reglerna om negativ föreningsfrihet i Europakonventionen att vidta fackliga stridsåtgärder mot en arbetsgivare som vägrar att teckna kollektivavtal. Utgången blev densamma i Kellermannmålet.

Bolaget har försökt måla upp en bild av att förhållandena i detta fall skiljer sig från förhållandena i Gustafsson- och Kellermannmålen och därvid hävdar att det bland de anställda saknas medlemmar i Byggnads samt att de anställda har bättre eller i vart fall lika bra anställningsvillkor än vad som skulle bli fallet om kollektivavtal tecknas. Båda dessa påståenden är felaktiga. Under den tidsperiod förhandlingarna om hängavtal pågick och fram till den 22 juni 2006, dvs. samma dag som den varslade blockaden trädde i kraft, hade Byggnads medlemmar bland de anställda. Vidare kan det – med hänsyn till att de arbeten som bolaget i huvudsak utför är att betrakta som nyproduktion, vilka enligt byggnadsavtalet i princip skall ersättas med prestationslön – på goda grunder antas att lönen för bolagets anställda, för det fall kollektivavtal tecknades och löneförhandlingar ägde rum i enlighet med avtalet, skulle bli minst 25 kr högre per timme än den lön som bolaget nu betalar. Byggnads saknar för övrigt all kännedom om de anställdas övriga anställningsvillkor och det kan därför inte vitsordas att dessa är lika bra eller bättre än vad som gäller enligt byggnadsavtalet.

Vad gäller frågan om granskningsavgifter har Arbetsdomstolen i avgörandet 2001 nr 20 slagit fast att det inte strider mot de enskilda arbetstagarnas negativa föreningsfrihet att göra avdrag för granskningsarvode från deras löner. Det är därför givet att en skyldighet för arbetsgivaren att betala granskningsarvode – i detta fall är det inte fråga om löneavdrag utan om att arbetsgivaren skulle ha erlagt granskningsarvode – i än mindre grad kan strida mot reglerna om negativ föreningsfrihet i Europakonventionens artikel 11. Vad gäller bolagets numer framförda påstående att det föreligger en diskriminering av bolaget vid tecknande av hängavtal jämfört med medlemskap i BI och direkt bundenhet av byggnadsavtalet i den meningen att bolaget i förstnämnda situation betalar granskningsavgiften utöver lönen kan konstateras att detta inte är något för denna situation unikt. På det andra stora avtalsområdet inom byggsektorn, där anläggningsavtalet gäller, föreligger sådan skyldighet även för BI:s medlemmar. Det bör också framhållas att en sådan skyldighet i praktiken, enligt bolagets eget påstående i media, skulle vältras över på de anställda genom ett minskat löneutrymme.

Med hänsyn till det nu anförda föreligger det enligt Byggnads mening inte några sådana skillnader som bolaget påstår mellan förhållandena i det nyss nämnda rättsfallet och i det nu aktuella fallet.

Även om stridsåtgärderna skulle anses inskränka bolagets negativa föreningsfrihet är denna inskränkning motiverad med hänsyn till fackföreningarnas skydd för den positiva föreningsfriheten.

Om stridsåtgärderna anses inskränka bolagets negativa föreningsfrihet kan detta rättfärdigas enligt artikel 11 punkt 2 i Europakonventionen.

Även om samtliga nu angivna bestridandegrunder skulle underkännas blir effekten av detta inte att stridsåtgärderna är ogiltiga. Tvärtom följer av grundlagsregeln i 2 kap. 17 § regeringsformen att stridsåtgärderna är tillåtna. Däremot skulle det kunna föreligga en skyldighet för Sverige att införa lagstiftning med förbud mot stridsåtgärder för att få till stånd kollektivavtal i

vissa situationer, t.ex. om arbetsgivaren saknar fackligt anslutna. Hur denna skulle kunna utformas med beaktande av avvägningen mellan positiv och negativ föreningsfrihet, tekniska svårigheter m.m., undandrar sig Byggnads bedömning. För detta mål är det emellertid tillräckligt att konstatera att rättsföljden inte blir att stridsåtgärderna är ogiltiga även om bolagets rättsliga resonemang i övrigt rent hypotetiskt skulle vara korrekt.

Av det anförda följer enligt Byggnads mening att bolagets yrkande om interimistiskt förordnande skall avslås.

Skäl

Den interimistiska prövning Arbetsdomstolen nu har att göra gäller frågan om de av Byggnads vidtagna stridsåtgärderna mot bolaget är att anse som otillåtna och därför omedelbart skall hävas i avvaktan på att målet avgörs slutligt.

Enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken, som är tillämplig vid denna prövning, krävs för bifall till ett yrkande av detta slag till att börja med att den part som begär det interimistiska förordnandet visar sannolika skäl för sin talan. Vidare krävs att det skäligen kan befaras att motparten genom att utöva viss verksamhet eller underlåta viss handling eller på annat sätt försvårar utövningen av partens rätt eller väsentligen förringar dess värde. I förarbetena till bestämmelsen har framhållits att det är tydligt att ett provisoriskt ordnande av rättsförhållandet mellan parterna, innan saken har prövats av domstol, inte bör ske utan starka skäl, och att parternas motstridiga intressen i sådana fall bör vägas mot varandra.

Bakgrunden till tvisten är i korthet följande. Bolaget är ett relativt nystartat företag som bedriver byggverksamhet. Det är inte bundet av kollektivavtal i förhållande till Byggnads. Bolaget har, såvitt hittills framkommit, numera tre anställda varav inte någon är medlem i Byggnads. Däremot var två tidigare anställda vid bolaget medlemmar i Byggnads. Under våren 2006 krävde Byggnads avdelning 35 att bolaget skulle vara bundet av kollektivavtal, antingen genom att bolaget inträdde i arbetsgivarorganisationen BI eller genom tecknande av hängavtal. Bolaget önskade förbli obundet av kollektivavtal och motsatte sig därför båda dessa alternativ. Den 8 juni varslades bolaget om stridsåtgärder, som trädde i kraft den 22 juni 2006.

Bolaget har gjort gällande att de vidtagna stridsåtgärderna är otillåtna och i korthet anför följande. Syftet med stridsåtgärderna är inte fackligt utan uteslutande politiskt och åtgärderna står i strid med god sed på arbetsmarknaden. De omfattas därför inte av grundlagsskyddet i 2 kap. 17 § regeringsformen. I andra hand är stridsåtgärderna otillåtna såsom stridande mot bestämmelser i Europakonventionen, framför allt artikel 11, som skyddar den negativa föreningsfriheten.

Byggnads har invänt att stridsåtgärderna omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 17 § regeringsformen och att det gängse förfaringssättet på svensk arbetsmarknad är att fackliga stridsåtgärder vidtas mot en arbetsgivare som

vägrar teckna kollektivavtal. Byggnads har vidare bestritt att någon bestämmelse i Europakonventionen skulle kunna medföra att de vidtagna stridsåtgärderna inte är tillåtna.

Byggnads har vidare, med hänvisning till att de frågor som är aktuella i detta mål redan behandlats i avgörandena i Europadomstolen i det s.k. Gustafssonmålet, i AD 1998 nr 17 (det s.k. Kellermannmålet), samt i AD 2001 nr 20, som behandlade frågan om granskningsarvoden, gjort gällande att det är uppenbart att bolagets talan saknar rättslig grund. Bolaget är av motsatt uppfattning och har hävdad att omständigheterna i detta mål på flera avgörande punkter skiljer sig från de som var aktuella i de nämnda rättsfallen. Bolaget har också framhållit att frågan om granskningsarvodenas förenlighet med Europakonventionen för närvarande är föremål för prövning i Europadomstolen.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

I 2 kap. 17 § regeringsformen föreskrivs att förening av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidta fackliga stridsåtgärder, om annat inte följer av lag eller avtal. Regler om fredsplikt finns i medbestämmandelagen. Eftersom Europakonventionen gäller som svensk lag, skall även bestämmelser i konventionen tillämpas i den mån de skulle innebära en ytterligare inskränkning i fredsplikten utöver vad som följer av medbestämmandelagen (se AD 1998 nr 17).

Enligt Arbetsdomstolens mening innebär vad som hittills framkommit i målet att bolaget inte har lyckats visa sannolika skäl för sitt påstående att de vidtagna stridsåtgärderna är otillåtna. Bolagets yrkande om interimistiskt förordnande skall därför avslås.

Arbetsdomstolens ställningstagande

HGS Linköping Aktiebolags yrkande om interimistiskt förordnande avslås.

Ledamöter: Inga Åkerlund, Sören Öman, Christer Måhl, Göran Trogen, Agnes Günther, Jan Sjölin och Henry Sjöström. Enhälligt.

Sekreterare: Stefan Lundstig